

Asia: VN/25055/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. 1 § Lain soveltamisala ja tavoitteet

-

2. 2 § Huoltovarmuudesta vastaavat viranomaiset

-

3. 3 § Huoltovarmuuskeskuksen asema ja toimiala

-

4. 4 § Huoltovarmuuskeskuksen tehtävät

-

5. 5 § Pääjohtaja ja johtoryhmä

-

6. 6 § Työjärjestys

-

7. 7 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjaus

-

8. 8 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmä

-

9. 9 § Huoltovarmuuden yhteistyöryhmä

-

10. 10 § Huoltovarmuusneuvosto

-

11. 11 § Sektorit, poolit ja toimikunnat

-

12. 12 § Valtion varmuusvarastointi

-

13. 13 § Valtion varmuusvarastoja koskeva päätöksenteko

-

14. 14 § Varmuusvarastoituja lääkkeitä, lääkinnällisiä laitteita, henkilösuojaimia ja muita terveydenhuollossa käytettäviä tavaroita koskeva päätöksenteko

-

15. 15 § Tuotantovarausten ja suorituskykyvarausten hankinta

-

16. 16 § Huoltovarmuusrahasto ja huoltovarmuusmaksu

-

17. 17 § Huoltovarmuusrahaston hallinto

-

18. 18 § Kirjanpito, tilintarkastus ja tilinpäätös

-

19. 19 § Lainanottovaltuus

-

20. 20 § Tuen myöntämisen yleiset edellytykset

-

21. 21 § Muissa laeissa säädettyt tuet ja korvaukset

-

22. 22 § Omaisuuden siirtyminen

-

23. 23 § Huoltovarmuuskeskuksen tiedonsaantioikeus

-

24. 24 § Tietojenantovelvollisuus

-

25. 25 § Salassa pidettävän tiedon luovuttaminen

-

26. 26 § Virka-apu

-

27. 27 § Uhkasakko

-

28. 28 § Huoltovarmuusrikkomus

-

29. 10. luku Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

-

30. Muu asia, jonka haluatte tuoda työryhmän tietoon

Toholammin kunnanhallitus toteaa lausuntonaan, että huoltovarmuuden käsitteen laajentaminen kattamaan myös normaaliolojen vakavat häiriötilanteet on perusteltua: normaaliolojen vakavien häiriötilanteiden ja poikkeusolojen välinen ero ei ole tarkkarajainen, ja huoltovarmuuden edellytysten turvaaminen myös tilanteissa, joissa ei vielä ole siirrytty poikkeusoloihin, on tarkoituksenmukaista.

Huoltovarmuuden soveltamisalan laajentaminen koskemaan väestön toimeentuloa ja suojaamista, välttämättömien palveluiden tuotantoa sekä kriittistä infrastruktuuria on olennainen muutos kuntien näkökulmasta katsottuna. Kunnat ovat keskeinen toimija muun muassa yhteiskunnan peruspalveluiden, arjen sujuvuuden, väestön suojaamisen sekä kriittisen infrastruktuurin toimivuuden turvaajina. Toholammin kunnanhallitus yhtyy Suomen Kuntaliiton näkemykseen, että kuntien huomiointi huoltovarmuuden kannalta olennaisina toimijoina on lakiluonnoksessa jäänyt riittämättömäksi.

Kuntien järjestämät peruspalvelut sekä kuntien suoraan tai välillisesti omistama infrastruktuuri on itsessään mitä keskeisin osa yhteiskunnan kriittistä infrastruktuuria. Kunnat tuottavat palveluita, jotka mahdollistavat väestön toiminnan muissa tehtävissä niin normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa kuin poikkeusoloissa. Tästä esimerkkeinä ovat muun muassa varhaiskasvatus- ja koulutuspalvelut tai kunnallisen tieverkoston ja infrastruktuurin käytön edellytykset. Väestön toimeentulon mahdollistaminen edellyttää arjen peruspalveluiden toimivuutta kaikissa olosuhteissa.

Kokonaisturvallisuuden sanaston (Sanastokeskus TSK 50, 2017) mukaan kriittinen infrastruktuuri kattaa perusrakenteet, palvelut ja niihin liittyvät toiminnot, jotka ovat välttämättömiä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseksi. Kriittiseen infrastruktuuriin kuuluu sekä fyysisiä laitoksia ja rakenteita että sähköisiä toimintoja ja palveluja. Muun muassa energian tuotanto-, siirto- ja jakelujärjestelmät, liikenne ja logistiikka, tieto- ja viestintäjärjestelmät sekä vesi- ja jätehuolto ovat osa kriittistä infrastruktuuria.

Esitysluonnoksen sivulla 65 on korostettu elinkeinoelämän roolia kriittisen infrastruktuurin toiminnan turvaamisessa: ”Elinkeinoelämän roolia korostaa se, että suurin osa huoltovarmuuden kannalta kriittisestä infrastruktuurista on yksityisten tahojen omistuksessa.”

Todettakoon, että Suomessa vesi- ja jätehuolto on kuntien tai kuntaomisteisten yhtiöiden toimintaa. Kuntaliiton tekemän selvityksen mukaan kunnat ovat pää- tai osamistajina yli 80 %:ssa kaukolämpöyhtiöistä ja yli 70 %:ssa verkonhaltijoista. Kaukolämpöverkosta yli 80 % on kuntaomisteisten yhtiöiden hallinnassa ja sähkönsiirtoverkostakin yli puolet. Vuonna 2023 Energiateollisuus ry:n jäsenyritysten tuottamasta kaukolämpöenergiasta 85 % tuli kuntaomisteisilta laitoksilta, joista lämmöntuotannoltaan 20 suurimman joukosta 16 oli kuntaomisteisia. Sähkönsiirrossa noin 2/3 käyttöpaikoista sijaitsee kuntaomisteisten yhtiöiden jakeluverkossa (v. 2022).

Huomionarvoista on niin ikään, että kuntien omistuksessa on merkittävä määrä kiinteistöjä, joista osa on hyvinvointialueiden käytössä, kunnat omistavat alueellaan kunnallisen tieverkoston, joka luo edellytykset liikkumiselle, ja kuntien suorassa omistuksessa on myös paljon muuta merkittävää ja huoltovarmuuskriittistä infrastruktuuria kuten padot. Lisäksi kunnat ohjaavat maankäyttöään, kaavoituksellaan ja lupakäytännöillään kaiken rakennettavan infrastruktuurin sijoittumisen.

Poikkeusoloissa huoltovarmuuden käsite ulottuu kuntien näkökulmasta edellä olevan lisäksi valmiuslain mukaiseen säännöstelyyn. Valmiuslain mukainen säännöstely on kuntien toimivallassa tai koskee kuntia seuraavissa valmiuslain säännöksissä: 32 § Vähittäiskaupan säännöstely (ostoluvat ja säännöstelyn hallinnointi), 36-39 §:ssä on säännöksiä, jotka koskevat niitä kuntia, joilla on sähköyhtiöitä tai -liikelaitoksia, 40 § Kaukolämmön käytön rajoittaminen (julkisten tilojen lämmittäminen ja käyttörajoitusten valvonta), 44 § Vedenhankinnan turvaaminen (toimitusvelvoite verkon ulkopuolisille alueille), 46-50 § Rakentamisen ja rakennustuotteiden säännöstely (rakennuslupien myöntäminen valmiuslain rajoitusten mukaisesti, rakennustarvikkeiden ostolupien myöntäminen), 51-55 § Asuntokannan säännöstely (kunnat toimivat asuntokannan säännöstelyviranomaisena, jos kuntaan siirretylle väestölle tarvitaan asuntoja). Lisäksi kuntien työvoimaviranomaiset vastaavat valmiuslain 14 luvun mukaisen työvelvollisuuden toimeenpanosta (työvoiman tarve poikkeusoloissa). Kuntien rooli poikkeusoloissa voi muodostua keskeiseksi myös väestölle annettavan informaation osalta. Lisäksi kunnille on määrätty valmiuslaissa eräitä väestönsuojeluun liittyviä velvoitteita.

Toimintaedellytysten turvaaminen edellyttää myös kuntien huoltovarmuuden turvaamista vastaavasti kuin ehdotuksen säännöskohtaisessa perustelussa todetaan sivulla 58 viranomaistoimintojen kuten poliisin, rajavartiolaitoksen, pelastustoimen sekä maahanmuuttoviranomaisten kriittisten toimintojen osalta.

Lähtökohtaisesti Toholammin kunnanhallitus näkee perusteltuna huoltovarmuus-käsitteen laajentamisen esitetyn mukaisesti. Kuntien näkökulmasta uutena virastona toimiva huoltovarmuuskeskus olisi keskeinen varautumista yhteensovittava, koordinoiva ja kehittävä toimija valtakunnallisesti. Toistaiseksi tällainen kokoava valtakunnallinen viranomaistoimija on puuttunut kuntakentältä.

On kuitenkin huomioitava, että mikäli huoltovarmuuden käsitettä laajennetaan esityksen mukaisella tavalla, tulee kunnat huomioida uudella tavalla osana huoltovarmuuden kokonaisuutta ja ottaa olennaisina huoltovarmuustoimijoina mukaan Huoltovarmuuskeskuksen toimintaan. Tämä voi edellyttää resurssien ja rakenteiden lisäämistä uuteen virastoon. Asiaa tulee tarkastella syvällisemmin osana lakiehdotusta.

Lisäksi kunnanhallitus toteaa huomionaan, että huoltovarmuutta ja siihen liittyviä seikkoja on välttämätöntä tarkastella aiempaa huomattavasti vahvemmin myös kuntien toiminnallisten taloudellisten olosuhteiden ja resurssien näkökulmasta: esimerkiksi elintarviketuotannon ja muun maatalouden kuntakohtainen omavaraisuusaste olisi perusteltua nostaa uudenlaiseksi valtiosuuskriteeriksi. Tämä korostaisi samalla huoltovarmuuden luonnetta sektorirajat ylittävänä aktiivisena yhteistoimintana ja osana kansallista kokonaisturvallisuutta.

Lopuksi Toholammin kunnanhallitus huomauttaa, että tämänkin lakiluonnoksen lausuntoaika (24.6.–11.8.2025) on kuntanäkökulmasta moitittava; suuressa osassa Suomen kunnista on henkilöstön lomia keskitetty heinäkuulle, eivätkä toimitukset useinkaan kokoonnu säännöllisesti juhannuksen ja elokuun alkupuolen välillä. Näin ollen reilun kuukauden lausuntoaikaa keskellä kesälomakautta ei voida pitää valmistelun ja päätöksenteon kannalta tarkoituksenmukaisena.

Lätti Jukka-Pekka
Toholammin kunta - Kunnanhallitus 11.8.2025